

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

ПІДДУБНА ЛІДІЯ ВАЛЕРІЇВНА

УДК 316.61:159.9.01

**ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ**

Спеціальність 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Житомир – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор,
Богачевська Ірина Вікторівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова (м. Київ),
професор кафедри культурології.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Степико Михайло Тимофійович,
Національний інститут стратегічних досліджень
при Президентові України (м. Київ),
головний науковий співробітник
відділу гуманітарної політики;

кандидат філософських наук
Скалацький В'ячеслав Миколайович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри філософії гуманітарних наук.

Захист відбудеться "___" жовтня 2013 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 14.053.02 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, конференц-зала.

Автореферат розіслано "___" вересня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Горохова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інформаційна діяльність формує в сучасному постіндустріальному суспільстві інформаційну картину світу й стає рушійною силою економічного зростання та соціальних змін, безпосередньо впливаючи на суспільний прогрес. Вона є специфічною універсалиєю культури, смисловою й ціннісною конструкцією, що фіксує певне розуміння місця людини у світі.

Постіндустріальне розуміння інформації як основи системоутворюючих людських цінностей, способу існування та засобу розвитку людини, зростання культурної цінності інформації спричиняє потребу всебічного аналізу інформаційної діяльності в соціальному контексті. Інформація стимулює суспільні зміни, формує "інформаційну свідомість" (У. Мартін). Традиційні для сучасної людини інформаційні технології, продукти й потоки тиражують у свідомості людей базові образи, що формують світогляд. Перманентне оновлення завдань і засобів діяльності занурює людину в штучно створений віртуальний світ як нове нематеріальне середовище буття, суттєво трансформуючи психологію суспільства й особи.

Глобалізаційні зрушення у світовій економіці, політиці, культурі в умовах єдиного інформаційно-комунікаційного планетарного простору актуалізували проблему збереження духовної спадщини й етнічної самобутності кожної етнонаціональної культури, що зумовлює необхідність філософського аналізу інформаційних детермінант духовного розвитку українського суспільства – мови та історичної пам'яті.

Наукова спільнота констатує необхідність осмислення інформаційної діяльності як у класичній, так і в некласичній парадигмах пізнання. Спроби дослідження феномена інформаційної діяльності у межах конкретних наук виявили недостатність вузькогалузевих підходів. Відсутність чітких теоретико-методологічних моделей осмислення інформаційної діяльності не дозволяє переконливо вирішити проблеми розуміння її природи та соціальної ролі. Це об'єктивно зумовлює необхідність інтегрування гетерогенного знання про інформаційну діяльність у сучасну соціальну філософію, вивчення її системних характеристик як засобу формування світогляду і створення теоретичної моделі, яка б мала евристичні можливості й подала пізнавальним засобом подальших досліджень інформаційної діяльності.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Дослідження інформаційної діяльності як засобу формування соціальної реальності передбачає звернення до значного пласту наукової літератури. Окремі аспекти інформаційної діяльності, зокрема мовної, стали предметом активної зацікавленості мислителів, починаючи з епохи античності. Зокрема, цієї проблематики торкалися Платон, Аристотель, Епікур, Тома Аквінський, Ф. Бекон, Дж. Локк, Г. Лейбніц, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, Г. Гегель. Утім, їх напрацювання у контексті аналізу інформаційної діяльності не виходили за межі гносеологічної й онтологічної проблематики.

Аналіз феномену інформації вийшов на якісно новий рівень у 40-ві роки ХХ століття у зв'язку зі становленням кібернетики (Л. Баженов, А. Кітов,

О. Ляпунов, І. Новік, Л. Петрусенко, В. Пушкін, С. Соболев, А. Урсул та інші). Натомість у межах математики інформація розглядалася переважно в якості математичної абстракції (Р. Вінер, О. Колмогоров, К. Шенон, У. Уівер). У "природничо-науковій концепції" інформація тлумачиться як фізичний феномен (А. Берг, В. Глушков). Дослідженню руху інформації у науковому знанні присвячені праці І. Бакланова, Л. Бріллюена, Р. Гіляровського, К. Коліна, О. Михайлова, М. Синельникова, А. Урсула, А. Чорного, Л. Дениска, О. Мошинської). У філософській парадигмі проблема інформаційної основи мислення стала предметом зацікавленості Р. Авдєєва, Л. Баженова, А. Берга, Д. Дубровського, В. Дружиніна, Д. Конторова, І. Юзвішина.

Дослідження інформаційної діяльності у різних галузях наукового знання часто має одновекторний вузькопрагматичний характер. Увага вчених зосереджена переважно на аналізі окремих елементів чи операцій інформаційної діяльності (ретрансляція, обробка, розподіл, перетворення інформації, її кодування, декодування, зберігання) або на окремих видах інформаційної діяльності (В. Афанасьєв, С. Заветний, О. Каверін, Б. Українцев). Натомість у теорії масової комунікації активно досліджуються процеси циркуляції соціальної інформації, розкриваються складні відносини між суб'єктами інформаційної взаємодії та шляхи оптимізації та ретрансляції соціальної інформації (О. Дзьобань, Д. Рашкофф, А. Соколов). Проблема створення та використання у різних сферах інформаційної діяльності новітньої комп'ютерної техніки і технологій та їх впливу на суспільство стали предметом дослідження Д. Белла, З. Бжезинського, В. Даниляна, І. Масуди, Ф. Махлупа, В. Скалацького, Е. Тоффлера, Ф. Фукуями.

У роботах сучасних науковців Л. Анпілогової, І. Бакланова, М. Синельникова, О. Сусської, В. Уханова, П. Біленчука, І. Гришанова інформаційна діяльність визначається як соціально-економічний і науково-технічний процес задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян, органів державної влади та місцевого самоврядування, організацій, громадських об'єднань. Серед новітніх розробок вітчизняних філософів, які дозволяють розглядати інформаційну діяльність як вироблення й споживання соціальної інформації у широкому контексті соціально-культурних реалій сучасної України, збереження української ідентичності в умовах інформаційного суспільства вирізняються роботи М. Степики. Особливої уваги у контексті дослідження соціальної реальності через феномен соціальної міфотворчості заслуговують також напрацювання В. Скалацького.

Таким чином, актуальність проблеми, її соціальна і практична значущість, а також недостатнє теоретико-методологічне обґрунтування, зокрема відсутність комплексного соціально-філософського дослідження інформаційної діяльності як засобу формування соціальної реальності у вітчизняній науці, зумовили постановку наукових завдань, вибір теми, об'єкта і предмета дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у межах наукової програми кафедри філософії

Житомирського державного університету імені Івана Франка "Випробування людського буття: класичний і посткласичний дискурс" (НДР № 0111U000154).

Мета і завдання дослідження обумовлені актуальністю обраної теми й полягають у комплексному дослідженні сутності й специфіки інформаційних засобів формування образу соціальної реальності та інформаційної картини світу, визначенні їх місця і ролі в інформаційно-комунікативному просторі сучасного суспільства.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення дослідницьких таких **завдань**:

- визначити актуальні для соціальної філософії наукові підходи до аналізу інформаційної діяльності;
- розкрити роль соціальної інформації в інформаційній діяльності людини та суспільства;
- проаналізувати інформаційні практики як технології конструювання соціальної реальності;
- обґрунтувати значення та розкрити зміст етичних норм інформаційної діяльності;
- розкрити основні модуси формування соціальної реальності в інформаційному суспільстві;
- з'ясувати вплив інформаційних технологій на процеси формування образів світу в індивідуальній та суспільній свідомості.

Об'єктом дисертаційного дослідження є інформаційна діяльність як феномен соціального буття.

Предметом дисертаційного дослідження є формування образу соціальної реальності у процесі інформаційної діяльності.

Методи дослідження визначаються його міждисциплінарним характером, використанням доробку філософії, когнітивної і соціальної психології, соціології, теорії комунікацій, кібернетики, теорії інформації, семіотики, комунікавістики, комп'ютерної лінгвістики тощо. Дослідження інформаційної діяльності ґрунтується на методологічних принципах причинності, соціальної спрямованості, світоглядного плюралізму. На підставі того, що об'єкт дослідження й логічні та діяльнісні операції, спрямовані на його осягнення, є складовими єдиного дослідницького процесу, в дисертації використовуються такі принципи наукового пошуку, як об'єктивність, функціональність, структурність, історизм.

Наявність різних дефініцій та дослідницьких підходів до вивчення інформаційної діяльності зумовили складність вибору й різноманітність методів дослідження. Інформаційна діяльність у дисертації розглядається крізь призму системного підходу в межах діалектичної, структурно-функціональної, синергетичної, інформаційно-ціннісної концепцій. З метою дескрипції когнітивних процесів людської свідомості в кіберкомунікативному інформаційному середовищі використано діалектичний та феноменологічний методи. Натомість аналіз атрибутивної, функціональної та похідних від них концепцій інформації здійснено на основі компаративного методу дослідження.

Метод абстрагування застосовано у процесі вивчення онтологічного, гносеологічного, аксіологічного, прагматичного, комунікативного, управлінського, прогностичного аспектів інформаційної діяльності; а методи ідеалізації та сходження від конкретного до абстрактного, від емпіричного до теоретичного – під час аналізу інформаційних практик сучасної людини. У контексті дослідження інформаційної діяльності як системного утворення використано системно-структурний, системно-компонентний, системно-функціональний та системно-інтегративний аналіз.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали праці сучасних філософів Р. Авдєєва, В. Андрущенко, Л. Баженова, А. Берга, А. Борисенка, В. Даніл'яна, О. Дзьобаня, Д. Дубровського, В. Дружиніна, С. Заветного, К. Коліна, Д. Конторова, В. Кременя, О. Панфілова, П. Сауха, М. Степики, В. Скалацького, Є. Сулими, І. Юзвішина та ін.

Наукова новизна дослідження полягає у здійсненні комплексного соціально-філософського аналізу інформаційної діяльності, яка є динамічною й структурованою формою суспільної практики зі споживання інформації як стратегічного ресурсу розвитку особи, що реалізується шляхом створення у суспільній та індивідуальній свідомості інформаційних моделей соціальної реальності.

У роботі висувається низка положень, які містять елементи наукової новизни та виносяться на захист:

- аналіз динаміки сучасних соціально-філософських, історичних, соціологічних, психологічних досліджень інформаційної діяльності дозволяє констатувати перенесення дослідницької уваги з філософсько-гносеологічного аналізу цього феномена на соціально-гуманітарні його аспекти, зміщення акцентів від пошуків універсальної дефініції інформаційної діяльності до визнання розмаїтості як основного принципу її організації, що актуалізує системні, структурно-функціональні, синергетичні, феноменологічні підходи до її вивчення; сучасне суспільне життя не встигає за динамікою розвитку інформаційного простору; суспільна саморегуляція відбувається без урахування кардинальних змін соціуму під впливом інформаційної діяльності, тому процес формування картини світу інформаційними засобами постає некоординованим фактором невизначеності суспільства, який безпосередньо виражає його суперечності й доводить неможливість подальшого розвитку людства на "доінформатизаційних" засадах.

Вперше доведено, що:

- наслідком інформатизації є трансформація структури людської діяльності, що базується на об'єктивованих знаково-символічних конструктах, які за допомогою електронних ресурсів та мереж постійно оновлюються відповідно до потреб конкретних соціальних груп, послідовно впроваджуючи певні інформаційні моделі соціальної реальності у свідомість індивіда та суспільства, розширюючи можливості аналізу, прогнозування та створення різноманітних віртуальних моделей соціальної реальності, котрі не потребують матеріалізації, що призводить до поєднання у свідомості індивіда соціальної реальності з її віртуальними моделями;

– інформаційні практики індивіда стають технологіями конструювання соціальної реальності, інструментарієм відображення у свідомості світу як узагальненої системи, що фіксує та впорядковує теоретико-інтелектуальний та емпіричний досвід; інформаційні практики інтерпретуються як розумова діяльність індивіда зі споживання інформаційного продукту, що формує знання, систему настанов та принципів, способи поведінки та модель відносин в системі "людина – природа – суспільство"; отже, соціальні процеси стають програмованими, суспільна організація та інформаційні технології утворюють кіберкомунікаційний "симбіоз".

Дістали подальшого обґрунтування положення про те, що:

– інформаційна діяльність змінює ціннісно-мотиваційні орієнтації індивідів і має значний нормативно-регулятивний потенціал, а її нормативно-регулятивна атрибутивність генерує імперативність, певну примусовість діяльності людини і структурує соціальну взаємодію, виокремлюючи спілкування у самотійний вид суспільної діяльності, що поєднує різні нормативні акти; етичні норми кіберкомунікації детермінують поведінку людей, адаптуючи їх до соціальних умов шляхом визначення й засвоєння нових форм і видів соціальної активності, вмінь, навичок та пов'язаних з ними соціальних якостей, ролей і статусів, формуючи "рольову реальність" з новою корпоративною і загальною культурою спілкування;

– аналіз основних модусів формування соціальної реальності в інформаційному суспільстві – віртуалізації та симуляції соціального простору, мас-медіа як засобу організації соціальної реальності, трансформацій мови та соціальної пам'яті – дозволив виявити суперечливий зміст трансформацій структури й форм людської діяльності практично в усіх сферах життя; він полягає у заміщенні засобами інформаційно-комунікаційних технологій реального простору віртуальним, реальних речей і вчинків їх симуляціями: людина створює віртуальний світ відповідно до свого рефлексивного образу, породжує нові знакові системи, схеми розуміння й засвоєння інформації, пов'язані зі словом, звуком, зоровим рядом, образом, формою й кольорами, утворює принципово нові (на відміну від книги, газети, телебачення) методи спілкування, отримання знань та впливу на суспільну свідомість.

Уточнено положення про те, що:

– нові віртуальні світи і відчуття кардинально змінюють свідомість, види та засоби самовираження мільйонів людей; віртуалізація соціальної реальності спричиняє появу "мозаїчного" соціуму, в якому зростає "щільність" міжособистісних і міжгрупових комунікацій (Newsgroup, Usenet, web форуми, chat, ICQ, гестбуки); необмежене й неконтрольоване використання інформаційних технологій має негативні соціальні наслідки: уможливорює маніпуляції масовою та індивідуальною свідомістю, що провокує психічні розлади, формує споживачів інформації, позбавлених моральних обмежень, які не є соціальними (і соціалізованими) суб'єктами; виходячи з цього, гуманізація інформаційної діяльності, створення її етичного кодексу стає змістовно-смысловим імперативом гармонізації інформаційної діяльності та необхідності збереження соціальної цілісності людської природи.

Теоретичне значення дослідження полягає в розширенні розуміння природи, сутності й змісту інформаційної діяльності як засобу формування образу соціальної реальності. Положення, висунуті у дисертаційному дослідженні, сприяють збагаченню та конкретизації понятійно-категоріального апарату соціальної філософії.

Практичне значення дослідження обумовлюється перспективами застосовування його результатів під час викладання курсів філософії, соціальної філософії, соціології, психології, інформатики, конфліктології, етики ділового спілкування, теорії систем, лінгвістики, укладання навчальних і методичних посібників. Основні положення і висновки дисертації можуть бути використані у подальших дослідженнях змісту інформаційної діяльності. Окремі положення дисертації також можуть використовуватись для розробки спеціальних курсів для студентів гуманітарних вузів.

Особистий внесок здобувача Дисертація є самостійною науковою аналітичною роботою автора. Висновки і положення, що мають наукову новизну, зроблені автором самостійно на основі результатів, отриманих у процесі дослідження.

Апробація результатів дисертації Основні положення і висновки дисертаційної роботи обговорювались на наукових семінарах та засіданнях кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка й пройшли апробацію на низці наукових конференцій: Міжнародній науковій конференції "Сучасна україністика: наукові парадигми мови, історії, філософії" (Харків, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції науковців, викладачів, спеціалістів "Соціально-економічний розвиток сучасного суспільства" (Харків, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції "Сталий розвиток в контексті проблем формування особистості та ідей Г. С. Сковороди" (Харків, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу та аспірантів "Інноваційні технології в кооперативній освіті як фактор розвитку економіки" (Білгород, 2009); Міжнародній науково-методичній конференції "Інноваційні підходи до підвищення якості підготовки спеціалістів у вузі" (Ростов-на-Дону, 2009); Всеукраїнській науково-практичній конференції "Сучасна система економічних та суспільно-політичних відносин в умовах глобалізаційних процесів" (Харків, 2010); Міжнародній Інтернет конференції "Практика комунікативної поведінки в соціально-гуманітарних дослідженнях" (Пенза, 2012); III Міжнародній науково-практичній конференції "Інформатизація суспільства: соціально-економічні, соціокультурні й міжнародні аспекти" (Пенза, 2013).

Публікації Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладені у 16 публікаціях – 9 статтях, 7 з яких надруковані у фахових виданнях, та 7 тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура дисертації зумовлена специфікою об'єкта та логікою дослідження, що впливає з поставленої мети і головних завдань дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел і літератури, який складається із 351 найменування. Основний зміст роботи викладений на 183 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження; визначено ступінь її наукової розробки, об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження; обґрунтовано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; розкрито методологічну основу дисертації; сформульовано наукову новизну роботи, визначено практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі **"Соціально-філософські основи розуміння інформаційної діяльності як засобу формування образу соціальної реальності"** розглянуто фундаментальні наукові розвідки та основні наукові концепції інформації, проблеми дослідження інформаційної діяльності як соціального феномена, виявлена їх продуктивність у контексті дослідницьких завдань дисертації, визначені її методологічні координати.

У підрозділі 1.1. *"Інформаційна діяльність людини як об'єкт соціально-філософської рефлексії"* аналізується феномен соціальної інформації, а також проблема трансформації свідомості людини під впливом інформаційних потоків з точки зору філософії та інших наукових напрямків, зокрема досліджень з кібернетики (Р. Вінер, В. Глушков, А. Урсул), інформаціології (І. Юзвішин), праць фахівців з питань інформаційної безпеки (О. Дзьобань, А. Стрельцов), теорії інформації (А. Моль, К. Шенон), теорії комунікацій (Д. Рашкофф, А. Соколов), системології (А. Берг, В. Дружинін, Д. Конторов), юриспруденції (О. Бандура, В. Копилов), теорії управління (В. Афанасьєв, Б. Українцев), соціології (В. Кушерець, В. Щербина), психології (Дж. Келли, У. Ешбі), біології (Л. Серавін, М. Сетров, Г. Югай), лінгвістики (С. Корнєв, С. Нікольський), економіки (Л. Мельник, Р. Пасе), математики (К. Шенон, У. Уівер, О. Колмогоров), фізики (Л. Бриллюен, Г. Хельмі), педагогіки (Л. Калініна, І. Семакін), етики (К. Апель). Це пов'язане з тим, що дослідження такого багатогранного явища як інформаційна діяльність людини вимагає аналізу існуючих у різних галузях знань фундаментальних наукових розвідок.

Проаналізовано основні дослідження феномена інформації з позицій об'єктивно-ідеалістичної концепції (неотомізм), суб'єктивізму (неопозитивізм й екзистенціалізм), у межах онтологічного та гносеологічного підходів: концепції інформаційного монізму (А. Урсул); атрибутивної концепції (В. Готт, К. Колін, І. Новік); функціональної концепції (В. Вержбіцкій, Д. Дубровський) і її модифікацій ("управлінської" (К. Шенон, Р. Вінер), "самоуправлінської" (Л. Бевзенко, Е. Князева, С. Курдюмов), "семіотичної" (А. Заздарнов, Ю. Лотман)) та кібернетичної (С. Соболев, А. Кітов, О. Ляпунов), антропоцентричної (Д. Дубровський, И. Зеєман), вітальної концепції (В. Корогодін, В. Корогодіна, О. Арчаков)); "природничо-наукової" (А. Берг, В. Глушков) концепції; "панінформізму" (І. Юзвішин) та інформаційного гносеологізму (В. Дружинин, Д. Конторов)].

На підставі аналізу поняття "інформація" у дисертаційному дослідженні стверджується, що саме атрибутивна концепція відображення, згідно з якою явища матеріального відображення розуміються як основа неоднозначних інформаційних процесів, віддає визначальну роль в еволюційних процесах природи

й суспільства інформації і якнайповніше відповідає завданням дослідження й уможлиблює її соціально-філософський аналіз. Епістемологічна актуальність феномена інформації зумовлює професійний інтерес філософів до його осмислення. Дослідження теорії інформації сприяють появі нових аспектів методології наукового пізнання, зміщенню акцентів від пошуків універсальної першооснови буття до визнання розмаїтості як базового принципу наукового дослідження.

Зазначається, що філософія, яка розглядає різні модифікації взаємин людини й світу, сьогодні має осмислити нову парадигму: "людина – інформація – світ" як основоположний елемент інформаційного суспільства, що відкриває принципово новий ракурс соціально-філософського дискурсу щодо феномена інформації – соціальний.

Встановлено, що в контексті соціальної філософії в останні десятиліття актуалізувалися дослідження інформаційної діяльності, інформаційних моделей об'єктів і явищ природи й суспільства. Виявлено ключові фактори, що визначають інформаційну діяльність як міждисциплінарну й загальнонаукову категорію та характеризують її як феномен розвитку сучасного суспільства.

У підрозділі 1.2. *"Методологія соціально-філософського дослідження інформаційної діяльності як засобу формування образу соціальної реальності"* розглянуті основні методологічні принципи та соціально-філософські підходи до вивчення інформаційної діяльності як засобу формування образу соціальної реальності, обґрунтовано вибір авторської дослідницької методики, інформаційна діяльність досліджується як функціональна система, визначені її домінанти й атрибути та сформульовані дефініції базових понять дисертаційного дослідження зокрема такі, як інформація, реальність, інформаційна діяльність, соціальна реальність, інформаційна картина світу, соціальна комунікація, інформаційна практика.

Обґрунтовано, що принцип взаємодоповнюваності, реалізований у дослідженні інформаційної діяльності як в загальнотеоретичному, так і в прикладному сенсі, не тільки для опису й пояснення взаємодоповнюваності підсистем інформаційної діяльності, а й для отримання нового знання. Онтологічне різноманіття соціуму й форм інформаційної діяльності зумовлює існування численних функціональних систем, що створюють різні образи соціальної реальності й визначаються складністю інформаційної діяльності, рівнем розвитку соціуму. У цьому контексті автор віддає перевагу поєднанню синергетичного й діалектичного підходів до аналізу феномена інформаційної діяльності як системи, що прагне до самоорганізації, до якісної структурної зміни об'єктивної реальності, внаслідок чого утворюються моделі суспільного розвитку й суспільної свідомості або формуються нові образи соціальної реальності.

У підрозділі наголошується на доцільності вивчення інформаційної діяльності, спираючись на діяльнісний підхід, що дозволяє поглибити змістовні межі досліджуваного явища, оскільки об'єкт дослідження, а також спрямовані на його осягнення логічні та діяльнісні операції постають як ланки єдиного процесу; останнє дає змогу, фіксуючи статичні моменти розвитку соціуму, доповнити загальну картину динамічними характеристиками у часових і просторових вимірах. Діяльнісний підхід дозволив сконструювати онтологічну

модель усвідомлення сутності й змісту інформаційної діяльності на основі виокремлення різновидів, форм, суб'єктів діяльності, ієрархізації, поділу на головні й другорядні елементи цільового впливу, пошуку їх системних ознак; дозволяє моделювати умови і характер варіантів функціонування суб'єктів діяльності; визначати шляхи забезпечення конструктивного варіанту еволюції суб'єктів діяльності й нейтралізації деструктивних факторів впливу на них.

У другому розділі **"Інформаційна діяльність як форма суспільної практики"**, що складається з трьох підрозділів, досліджуються інформаційні процеси, які є атрибутом людського світу та існують в ньому як у формі інформаційної взаємодії, що охоплює різні види діяльності, так і в якості спеціалізованої інформаційної діяльності – виробництва, перетворення, зберігання, ретрансляції й сприйняття соціальної інформації.

У підрозділі 2.1. *"Соціальна інформація як інструментальна основа інформаційної діяльності"* зазначено, що розвиток інструментарію для відображення людиною світу ототожнюється з процесами соціалізації. Він пов'язаний з формуванням компетенцій, які сприяють становленню здатності людини орієнтуватися у системі соціальних відносин та діяти у різних життєвих ситуаціях. Процес вироблення інструментарію для обробки інформації триває протягом історії людства. Саме соціальна інформація як ресурс, послуга, товар, джерело вартості й зайнятості, соціальний капітал є інструментарієм інформаційних практик.

Проаналізовано сучасні трансформації соціальної інформації, яка постає в діалектичній єдності своїх сутнісних сторін як віддзеркалена розмаїтість і відображення особливого в розмаїтті. Доводиться, що соціальна інформація як об'єкт пізнання, відображення та інструмент соціального управління стає глобальним, невичерпним ресурсом людства; невід'ємним атрибутом людської діяльності, що активно впливає на образ мислення і поведінку суб'єкта; кардинальним чином змінює структуру соціальної дійсності, заміщуючи матеріально-енергетичні ресурси. Вона містить у собі не зміст дійсності, а відображення фрагментів змісту об'єктивної реальності в ідеальній знаковій або символічній формі.

У суспільному контексті досліджено онтологічний, гносеологічний, аксіологічний, прагматичний, комунікативний, управлінський, прогностичний аспекти інформаційної діяльності. Акцентовано на зростанні потенціалу інструментарію для обробки інформації завдяки можливостям персональних комп'ютерів, систем мобільного зв'язку, мережі Інтернет та наголошується на тому, що процес прийняття рішень, їх інформаційна підготовка, підтримка власних компетенцій на рівні суспільних вимог стають повсякденними обов'язками індивідів.

У підрозділі 2.2. *"Нормативно-регулятивна атрибутивність інформаційної діяльності"* доводиться, що процес формування інформаційного суспільства сприяє розвитку соціуму за нормами, котрі ґрунтуються на пріоритетах особистісного зростання людини, що відбувається на тлі діалогу й поліфонії світових культур, світосприймань, подій та процесів,

трансформувавши традиційні моделі соціальної, економічної, політичної діяльності та створивши нові цінності і світоглядні орієнтири.

У сучасних умовах інформаційно-комунікаційні технології інтегруються у сферу суспільних відносин і стають вирішальним фактором трансформацій індивідуальної й масової свідомості. Уніфікуючи соціальні практики, забезпечуючи включення людей у глобальний інформаційний обмін, кіберкомунікативний континуум, технології стають знаряддям психологічного тиску й умисного втручання в емоційно-вольову сферу особистості, розширюючи сублімовані форми агресивності.

У підрозділі проаналізовано нормативно-регулятивний потенціал інформаційної діяльності як систему норм, що визначає межі соціальної необхідності або зобов'язань соціального суб'єкта щодо кіберкомунікативного співтовариства, до якого він належить. Соціальна інформація позначає ціннісний потенціал соціуму через її трансляцію в життя людини як значущої, необхідної, корисної. Нормативно-регулятивний атрибут соціальної інформації продукує імперативність, направленість суб'єкта на певні соціальні дії та вчинки на основі ідеалів та звичаїв, які існують в суспільстві. Норми, які містяться у соціальній інформації, вводяться у комунікативний простір соціуму й складають його регулятивну систему (вимоги права й моралі, правила етикету, релігійні заповіді).

Показана інтегруюча й консолідуюча роль нормативного знання в організації суспільних відносин й управлінні поведінкою людей у процесах соціалізації й індивідуалізації, у креативно-продуктивній діяльності та у політико-правовій сфері. З'ясовано, що нормативність соціальної інформації, включаючись у відтворення суспільних відносин, організовує й упорядковує поведінку людей, їх статусно-рольові відмінності. Витворені нею комунікативні акти, відтворюють духовну складову соціуму та постають цивілізаційним механізмом у його розвитку. Більше того, кіберкомунікативний простір, де циркулює соціальна інформація, трансформує норми спілкування, створює нову етику й культуру мережевого спілкування, яка потребує кодифікації.

У підрозділі 2.3. *"Інформаційні практики як технологія конструювання соціальної реальності"* стверджується, що соціальна реальність є продуктом людської діяльності, яка відображає суб'єктивні процеси засвоєння різноманітного життєвого досвіду. Поведінка людини у процесі пізнання світу й соціально-комунікативної взаємодії, націлена на інформаційно-смысловий обмін, не є одноманітною, вона має свій порядок, структуру, типізацію та відповідає певним сценаріям і схемам. Проаналізовано різноманіття соціальних реальностей віртуальної природи і відповідних статусів існування – реальність сновидінь, текстову реальність, художню реальність, комп'ютерну віртуальну реальність тощо.

Члени суспільства повинні діяти на основі усталених у суспільстві уявлень про реальність відповідно до вироблених соціальних норм. Незважаючи на розподіл дискурсів на дійсні та вигадані, останні беруть активну участь у конструюванні соціальної реальності. Соціальний світ конструюється учасниками діяльності інтерсуб'єктивно й характеризується як існуючий поза їх матеріальним буттям. Він існує як екстеріорізовані

"очікування", інтерпретації, інтенції людей, котрі діють. Підкреслюється, що соціальна реальність є продуктом цілеспрямованого конструювання й визначається як поєднання об'єктів і подій усередині соціокультурного світу, які відображають досвід повсякденної свідомості людей.

Інтенсивне використання інформації змінює характер мислення, свідомість, діяльність, взаємодію, поведінку людей, їх інформаційну картину світу. Формування нових смислів як основи соціального конструювання реальності, пронизує усі сфери сучасного суспільного життя на всіх рівнях. Новітні інформаційно-комунікаційні технології, особливо технології зміни свідомості людини (high-hume технології), у процесі конструювання соціальної реальності значно змінюють спосіб життя індивіда, суспільство й культуру.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій провокує масштабні соціальні зміни, розширення й глобалізацію мережевої взаємодії, віртуалізацію повсякденного життя, нові принципи конструювання соціальності, нові проблеми щодо розуміння віртуальної свободи, розподілу влади в соціальній реальності, креативне використання людиною нових технологічних можливостей. Розкрито обумовлені новими комунікаційними технологіями зміни когнітивних процесів людської свідомості, що відбуваються в інформаційному суспільстві, та їх вплив на способи формування соціальної реальності у свідомості сучасної людини.

У третьому розділі **"Основні модули формування соціальної реальності в інформаційному суспільстві"**, що складається з трьох підрозділів, досліджуються різноманітні засоби конструювання соціальної реальності в кіберкомунікативному просторі, а саме засоби інтернетизації, медіації, віртуалізації й симуляції соціального простору, організації соціальної реальності за допомогою мас-медіа, трансформації мови, механізмів соціальної пам'яті та інформаційної картини світу.

У підрозділі 3.1. *"Віртуалізація та симуляція соціального простору"* розглядаються найважливіші трансформації соціальної реальності, пов'язані з розробкою й масовим поширенням нових інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, транскордонних глобальних інформаційно-телекомунікаційних мереж. Комп'ютерні технології організовують або синтезують "крихти інформації" в когерентні моделі реальності, розширюють межі можливого; створюють потоки нових теорій, ідей, ідеологій, художніх осяянь, технічних проривів, економічних і політичних інновацій, які до сих пір були немислимі. Людина створила комп'ютерну культуру як штучну природу, уподібнивши себе творцю; творить світ на свій розсуд і відповідно до свого рефлексивного образу.

У підрозділі розглянута модель організації соціуму як системи, аналогічної конфігурації персонального комп'ютера (за Дж. Фон Нейманом), яка заснована на припущенні, що конструкція комп'ютера – це спрощена копія устрою людського мозку і способу мислення. Отже, науку, пізнавальні потреби й діяльність соціуму можна вважати арифметико-логічним пристроєм; соціальні інститути й державний апарат – пристроєм управління; культуру – запам'ятовуючим пристроєм; людську комунікацію й засоби, за допомогою яких вона здійснюється – зовнішнім пристроєм введення-виведення інформації. У такій інтерпретації

комп'ютер постає як соціоген, інформаційний носій, зберігач соціальної пам'яті, модель пізнання та інтерпретації інформаційної картини світу, феномен культури знакових систем – культури проміжної між "світом речей" і "світом людей".

Віртуалізація та симуляція соціального простору розглядається автором на основі аналізу понять "віртуальне суспільство", "віртуальна економіка", "віртуальна людина", "віртуальна політика", "віртуальне виробництво", "віртуальний продукт", "віртуальні гроші", "симуляція праці", "кіберпростір", "кіберсвідомість" тощо. Досліджено наслідки трансформацій інформаційної діяльності, що призводять до ситуацій, коли вартість товару визначається соціальним статусом виробника; образ товару і фірми забезпечується рекламою; виробляються і продаються не речі, а імідж привабливості, упевненості, стильності, унікальності, респектабельності; прибутковими стають іміджмейкерські галузі.

Підкреслюється мозаїчність соціуму, що увібрав у себе соціальну реальність у тій її частині, яка може існувати без посилання на реальність, і перетворив її у віртуальність, позбавлену просторово-часових характеристик.

У підрозділі 3.2. *"Мас-медіа як спосіб організації соціальної реальності"* обґрунтовується, що соціальна інформація як реальність інформаційного суспільства виявляється, насамперед, у засобах передавання інформації. Основною тенденцією її буття є медіація як ретрансляція різних видів інформації різноманітними способами від найдавніших до найдосконаліших, які формують глобальні інформаційні супермагістралі. Відтак, медіа стає однією з домінант, однією з важливіших констант сучасного інформаційного суспільства, призводить до зміни конфігурації соціальної інформації, способів її трансляції і буття.

Розглянуто трансформації медійного простору, що проявляються у появі на інформаційному ринку електронних ЗМІ; виникненні діалогових інформаційних засобів та зростанні швидкості передачі інформації, створенні і функціонуванні на платформі всесвітньої мережі Інтернет-плеєрів теле- й радіоканалів (WebTV, IPTV), Інтернет-сервісів (CatchUpTV), які дозволяють передивлятися телепрограми в режимі off-line в запису, відеосервісів (Hulu, YouTube, RuTube); блогів та міні-блогів (Twitter, Tumblr, LiveJournal, Блоги@Mail.Ru, LiveInternet), соціальних мереж (MySpace, Однокласники.ru, Last.fm, Facebook, Вконтакте), порталів громадської журналістики (ХайВей, "Громадський Простір"), on-line медіаплеєрів, Інтернет радіо сервісів (radiostyle), систем користувацького пошуку (swicki, google, rollyo), фото-сервісів (Flickr, Picasa), компаній on-line прокату відео (video-online, film-serial, kinovek, kinobit, filmu-online.at.ua, megogo.net), соціальних сервісів зберігання закладок (Делишес, Diigo, wikipedia) тощо.

Автором обґрунтовано, що нові медіа спрямовані на задоволення потреб суспільства щодо засвоєння актуального соціального контексту, фактографування актуальної соціальної реальності, ретрансляцію інформації широкій аудиторії й забезпечення масового, упорядкованого, регулярно-періодичного розповсюдження соціально значущої інформації. Проаналізовано різні аспекти феномена мас-медіа: техніко-технологічний, соціально-технологічний і культурно-ідеологічний та різні фактори впливу мас-медіа на

формування образу соціальної реальності. Виявляються дегуманізуючі аспекти функціонування сучасного кіберкомунікативного медіапростору. Зазначено, що сучасні ЗМІ не дають людині самотійно мислити, продукують споживачам готові думки, стереотипи, міфи, які формують світогляд сучасної людини, не вимагаючи від неї особливих інтелектуальних зусиль.

У підрозділі 3.3. *"Трансформація мови та соціальної пам'яті сучасними інформаційними засобами"* соціальна пам'ять розглядається як одна з умов існування суспільства, адже фіксація, накопичення, збереження, систематизація, трансляція соціальної інформації є невід'ємними частинами життєдіяльності та самодостатності соціального організму. Підкреслюється, що у смисловому аспекті соціальна пам'ять інтерсуб'єктивна та поліфункціональна. Характерною рисою соціальної пам'яті автор вважає вибірковість, спрямовану на закріплення й відтворення суспільно найбільш значущої інформації та розвинутої інтелектуальної, моральної і художньої діяльності людини.

Виникнення інформаційно-комунікаційних технологій, масове виробництво, масова культура, масові комунікації докорінно змінюють механізми й конфігурацію соціальної пам'яті, перетворюють її в глобальну інформаційну систему, породжуючи нові типи інформаційної картини світу у формі загальнолюдської глобальної соціальної пам'яті. Новий інформаційний простір завбачує інтенсивний обмін символічних середовищ та зумовлює найглибші трансформації культури. Відбувається витиснення форм традиційної культури новими інформаційними практиками світоутворення. Проаналізовано механізм "фільтрації" інформації, що активно працює в кіберкомунікативному просторі.

Проаналізовано трансформації мови як механізму вираження духовного світу людини, засобу зв'язку, інструменту соціокультурної самоідентифікації особистості, джерела культурної комунікації, реалізації, збереження й трансляції картини світу. Вербальний текст є артефактом культури і носієм певної інформації – контентом. Інформація реалізується через текст, який може розглядатись як самотійний структурований твір, що має форму, зміст, смисл, логічну послідовність. Розуміння тексту стає неоднозначним. З одного боку, текст є певною системою знаків (кодів), який осмислюються на етапі створення й сприйняття. З другого, – постає феноменом культури, котрий бере участь у створенні знакової системи культури – природної мови й в утворенні семіотичного континууму. У мережі створюються тексти з гіпермедійною структурою та мультимедійними елементами: графікою, відео, аудіо, трансформуються соціальні інститути й спільноти, зароджується нове суспільство, що все більше розмовляє універсальною мовою, одночасно пристосовуючи її до індивідуальних смаків і бажань індивідів.

Автором проаналізовано створення гіпертекстової реальності, заснованої на сублімації трансформованих мов, кодів, логічних зв'язків, що стає засобом засвоєння і розвитку нових форм соціальної реальності. Стверджується, що в умовах нестабільності соціального буття простежується здатність свідомості людей зберігати й реконструювати образи історичного минулого з актуалізацією теперішнього й майбутнього у контексті адекватної соціальній реальності картини світу.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено дослідження інформаційної діяльності як засобу формування образу соціальної реальності. Інформаційну діяльність визначено як процес цілеспрямованого відображення дійсності, пошуку, створення, збирання, аналізу, перетворення, зберігання, використання, поширення, охорони і захисту інформації, пов'язаний зі створенням моделей інформаційної діяльності та інформаційних моделей об'єктів, явищ природи й суспільства, які беруть участь у людській діяльності. Інформаційна діяльність постає специфічною універсалією культури, смисловою й ціннісною конструкцією, яка фіксує певне розуміння місця людини у світі.

Відповідно до мети й завдань дослідження отримані результати узагальнено у таких висновках:

1. Високий рівень спеціалізації та пов'язана з ним відчуженість систем гуманітарного та технологічного знання, котра суттєво ускладнила дослідження інформаційної діяльності як соціального феномена, призвела до паралельного існування в сучасній науці щонайменше двох парадигм дослідження інформації та інформаційної діяльності – гуманітарної та технологічної. Здійснений (в межах гуманітарних досліджень) аналіз багатовекторного явища інформації з позицій об'єктивно-ідеалістичної концепції (неотомізм); суб'єктивізму (неопозитивізм й екзистенціалізм), дозволив виявити пріоритетність у контексті завдань дисертаційного дослідження гносеологічного підходу до інформації, а також продуктивність функціональної її концепції, зокрема таких її різновидів, як антропоцентрична та вітальна концепції. Положення кібернетичної, як і "природничо-наукової" концепції, "панінформізму" та інформаційного гносеологізму виявилися досить спірними. Науковий доробок, накопичений в рамках атрибутивної концепції інформації у контексті завдань її соціально-філософського дослідження може застосовуватися вибірково.

2. Зростання обсягів і ускладнення структури інформаційних потоків, циркулюючих в інформаційному суспільстві, визначають зміст і вектори трансформацій структури людської діяльності по задоволенню перманентно зростаючого інформаційного попиту особистості та суспільства. Інформація набуває соціальних та економічних функцій капіталу, а рівень знань стає вагомим фактором соціальної диференціації; інформаційна діяльність, що передбачає засвоєння зростаючих обсягів різноманітної інформації, трансформує свідомість людини, вимагаючи для застосування все нових інформаційно-комунікаційних технологій постійного підвищення її інтелектуального рівня. Рушійною силою інформаційної діяльності є інформаційна потреба як важлива складова системи суспільних потреб і соціальної діяльності. Специфіка інформаційної діяльності виводиться з того, що вона, з одного боку, найефективнішим чином вгамовує інформаційні потреби особистості, а з другого, – продукує нові подібні потреби.

3. Новітні комунікаційні технології змінюють форми соціальної взаємодії, способи виробництва, збереження і трансляції знань, виявляють необхідність визначення людської діяльності як свідомого процесу духовно-творчого

виробництва матеріальних і духовних благ для буття людини, її саморозвитку і самореалізації з врахуванням специфіки інформаційної діяльності: сьогодні інформація стає ресурсом для людини з відповідним інтелектуальним рівнем.

Разом із тим, інформаційне суспільство змінює когнітивні аспекти людської свідомості. Понятійне сприйняття замінюється образно-сенсорним, фактично відбувається повернення до когнітивних структур архаїчного світогляду. Носієм знань в інформаційному суспільстві є не поняття, а образи – носії безпосереднього сприйняття. Поняття несе в собі досвід суспільства у знятому вигляді. Перцептивний образ як форма мислення обмежує знання досвідом індивіда. Індивід перетворюється у перцептивне створіння, абстрактно-логічне мислення якого не є в такому разі масово необхідним – відбувається деінтелектуалізація особистості.

4. Змінюються ціннісно-мотиваційні та етичні орієнтації індивідів. Виникає споживацьке ставлення до знань як до чогось, що споконвічно існує, що можна лише знайти, "законтактувавши" з його носієм. При цьому позитивною рисою особистості стає здатність сприймати інформацію, чесною – використання ліцензованого програмного продукту, абсолютним злом – "хакерство". Необмежений і неконтрольований вплив інформаційних процесів сприяє формуванню одномірних людей типу Homo informaticus, які відсутність духовної та суспільної активності підміняють їх віртуальною симуляцією.

5. Під впливом інформаційної діяльності відбувається зміна картини світу: оскільки інформаційне суспільство має планетарний масштаб, воно передбачає глобалізацію та безпосередню перцептивну відкритість просторово-часового континууму. Відтак, минуле – сучасне – майбутнє перетворюються з хронотопу на атрибут просторового уявлення. Час як основа організації людської діяльності втрачає значення. Минуле для індивіда в кіберкомунікативному просторі існує десь поруч в соціальному континуумі. А те, що неможливо сприйняти чуттєво-образним шляхом, практично не існує. Таким чином, світ у свідомості "інформатизованої" людини стає нескінченним практично незмінним просторовим континуумом. Індивід, який спілкується в мережі Інтернет, відповідним чином соціально ідентифікується, стає носієм певної логіки поведінки, яка формується поза соціальною спільнотою. Це провокує конфліктність як на рівні особистості (конфлікт з власними світоглядними основами), так і на рівні соціальної спільноти.

6. Щоб адекватно відповісти на "виклик інформаційної доби" і глобального комунікативного простору, людина і соціум мають відрефлексувати зміни, які викликає у соціальній та індивідуальній свідомості інформаційна діяльність, яка сьогодні стала основною формою соціальної комунікації, змінивши якість суспільних відносин та образ соціальної реальності. Старий образ соціальної реальності та його система цінностей зазнають тиску й руйнування, а часові межі адаптації не дозволяють пристосувати нові його символи й знаки до традиційної смислової системи цінностей. Завдання забезпечення адекватного самовідтворення, яке стоїть перед кожним індивідом, суспільством і людством загалом, вимагає створення такої віртуальної, кіберкомунікативної спільноти,

яка б гармоніювала з усталеними соціальними спільнотами та їх підсистемами, зокрема, безпековою, етичною і гуманітарною.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

I. Статті у наукових фахових виданнях:

1. Піддубна Л. В. Інформація: генезис філософського дискурсу / Л. В. Піддубна // Наукові записки Харківського університету Повітряних Сил. Соціальна філософія, психологія. – Харків : ХУПС, 2008. – Вип. 2 (31). – С. 116 – 123.
2. Поддубная Л. В. Социально-философская интерпретация информации / Л. В. Поддубная // Теорія і практика управління соціальними системами. Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків : НТУ "ХПІ", 2009. – № 1. – С. 21 – 25.
3. Піддубна Л.В. Інтернетизація та комп'ютеризація соціокультурної інформації / Л. В. Піддубна // Наукові записки Харківського університету Повітряних Сил. Соціальна філософія, психологія. – Харків : ХУПС, 2009. – Вип. 2 (33). – С. 137 – 147.
4. Поддубная Л. В. Социальная информация и медиа / Л. В. Поддубная // Гуманітарний часопис : Збірник наукових праць. – Харків : ХАІ, 2009. – № 3. – С. 104 – 113.
5. Піддубна Л. В. Соціальна інформація в комунікаційному просторі сучасного суспільства / Л. В. Піддубна // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – Харків : Право, 2012. – Вип. 1 (11). – С. 114 – 121.
6. Піддубна Л. В. Мережа Інтернет як відображення соціальної реальності / Л. В. Піддубна // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – Харків : Право, 2012. – Вип. 2 (12). – С. 74 – 84.
7. Піддубна Л. В. Соціальна інформація як інструментальна основа інформаційної діяльності / Л. В. Піддубна // Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наук. праць. Вип. 638 – 639. Філософія. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – С. 87 – 91.

II. Статті та тези в інших виданнях

8. Поддубная Л. В. Социальная информация как собственность / Л. В. Поддубная // Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції науковців, викладачів, спеціалістів "Соціально-економічний розвиток сучасного суспільства" (м. Харків, 12 – 14 листопада 2008 р.) – Харків : ХТЕІ КНТЕУ, 2008. – С. 250 – 251.
9. Поддубная Л. В. Духовный мир человека и информация / Л. В. Поддубная // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції в межах Великого проекту "Григорій Сковорода – 300" "Сталий

розвиток в контексті проблем формування особистості та ідей Г. С. Сковороди" (м. Харків 16 – 17 жовтня 2008 р.). – Харків, 2008. – С. 166 – 170.

10. Поддубная Л. В. Информация как фактор научно-технического прогресса / Л. В. Поддубная // Материалы международной научно-практической конференции "Инновационные технологии в кооперативном образовании как фактор развития экономики" (г. Белгород, 22 – 24 апреля 2009 г.) в 7 ч. – Белгород : Кооперативное образование, 2009. – Ч. 3. – С. 107 – 111.

11. Піддубна Л. В. Сучасна інформація як фактор буття сучасного суспільства / Л. В. Піддубна // Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції науковців, викладачів, спеціалістів "Соціально-економічний розвиток національної економіки в контексті європейської інтеграції та глобальної фінансової кризи" (м. Харків, 12 листопада 2009 р.). – Харків : ХТЕІ КНТЕУ, 2009. – С. 320 – 321.

12. Поддубная Л. В. Использование информационно-коммуникационных технологий в образовании / Л. В. Поддубная // Актуальные проблемы современной науки и образования. – Ростов н/Д. : Изд-во ЮФУ, 2009. – С. 70 – 71.

13. Піддубна Л. В. Трансформації соціальної інформації в умовах сучасного українського суспільства / Л. В. Піддубна // Матеріали 2-го міжнародного симпозіуму "Розвиток фінансових відносин в умовах трансформаційних процесів" (м. Харків, 10 грудня 2009 р.). – Харків : ХІФ УДУФМТ, 2009. – С. 417 – 418.

14. Піддубна Л. В. Соціокультурні трансформації сучасності в умовах глобалізації / Л. В. Піддубна // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції "Сучасна система економічних та суспільно-політичних відносин в умовах глобалізаційних процесів" (м. Харків, 22 квітня 2010 р.). – Харків : ХІФ УДУФМТ, 2010. – С. 408 – 409.

15. Піддубна Л. В. Інформація як складова економічного розвитку суспільства / Л. В. Піддубна // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Науковий журнал. – К. : УДУФМТ, 2012. – № 3. – С. 122 – 131.

16. Піддубна Л. В. Інформаційні практики як технологія конструювання соціальної реальності [Електронний ресурс] / Л. В. Піддубна // Міжнародна Інтернет конференція "Формування та розвиток економіки в сучасних умовах господарювання". – 2012. – Режим доступу: <http://www.viem.edu.ua/konf/art.php?id>.

АНОТАЦІЯ

Піддубна Л. В. Інформаційна діяльність як засіб формування образу соціальної реальності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Житомирський державний університет імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2013.

Дисертаційна робота присвячена комплексному дослідженню феномена інформаційної діяльності як засобу формування образу соціальної реальності та інформаційної картини світу. Розглянуто теоретичні інтерпретації природи та

визначені основні наукові підходи до аналізу інформаційної діяльності; досліджено її сутність, місце та роль в інформаційно-комунікативному просторі сучасного суспільства. Опрацьовано фундаментальні наукові розвідки гуманітарного та технологічного спрямування та основні наукові концепції щодо дослідження феномена інформації, проблеми інформаційної діяльності як засобу формування образу соціальної реальності та її складових.

Доведено нормативно-регулятивний потенціал інформаційної діяльності та її ціннісно-сміслова змістовність. У роботі розкриті основні модуси формування соціальної реальності в інформаційному суспільстві, які представлені глобалізаційними процесами віртуалізації та симуляції соціального простору, трансформації мови та соціальної пам'яті за допомогою сучасних інформаційних засобів, медіа конструювання соціальної реальності.

Ключові слова: інформація, реальність, соціальна реальність, інформаційна діяльність, соціальна інформація, інформаційна картина світу, соціальна комунікація, інформаційна практика.

АННОТАЦИЯ

Поддубная Л. В. Информационная деятельность как средство формирования образа социальной реальности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03. – социальная философия и философия истории. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко Министерства образования и науки Украины, Житомир, 2013.

Диссертационная работа посвящена комплексному исследованию феномена информационной деятельности как средства формирования образа социальной реальности и информационной картины мира. Рассмотрены теоретические интерпретации природы информации и определены основные научные подходы к анализу информационной деятельности, исследована ее сущность, место и роль в информационно-коммуникативном пространстве современного общества.

Проанализированы фундаментальные научные исследования гуманитарного и технологического направления, основные научные концепции исследования феномена информации, проблемы информационной деятельности как средства формирования образа социальной реальности и ее составляющих. Обосновано, что увеличение объемов и усложнение структуры информационных потоков, циркулирующих в современном (информационном) обществе, влияет на содержание и векторы трансформации структуры современной человеческой деятельности, направленные на удовлетворение постоянно растущих информационных потребностей индивидов и общества в целом.

Аргументировано, что информационная деятельность предполагает усвоение растущих объемов разнообразной информации; трансформирует сознание человека; расширяет возможности анализа, прогнозирования и создания различных виртуальных моделей реальности, не нуждающихся в

материализации и позволяющих совмещать в сознании индивида социальную реальность с ее виртуальными моделями.

Показан нормативно-регулятивный потенциал информационной деятельности и ее ценностно-смысловая содержательность. Утверждается, что нормативно-регулятивная атрибутивность информационной деятельности сгенерировала императивность, в определенной степени принудительность социальных действий и поступков людей; структурировала социальное взаимодействие, детерминируя поведение людей, адаптируя их к социальным условиям путем формирования новых форм и видов социальной активности, умений, навыков, социальных качеств, ролей и статусов, создавая "ролевую реальность", порождая новые требования к поведению людей, новую корпоративную культуру, способствуя процессу нормотворчества и динамики межкультурных коммуникаций.

Исследованы информационные практики индивида как технологии конструирования социальной реальности и как инструментарий отражения мира в сознании человека в форме системы, упорядочивающей действительность, отображающей теоретико-интеллектуальный и эмпирический опыт. Показано, что трансформированная в результате информатизации структура современной человеческой деятельности основывается на знаково-символических конструктах, генерируемых трансформированными когнитивными структурами человеческого сознания.

Обосновано, что виртуализация социальной реальности способствует появлению "мозаичного" социума, что неограниченное и бесконтрольное использование информационных технологий имеет негативные социальные последствия: позволяет манипулировать массовым и индивидуальным сознанием людей, способствует психическим расстройствам, асоциализации молодежи, дегуманизации социума.

В работе раскрыты основные модусы формирования социальной реальности в информационном обществе, которые представлены глобализационными процессами виртуализации и симуляции социального пространства, трансформациями языка и социальной памяти, медиа-конструированиями социальной реальности. Их анализ позволил выявить противоречивый смысл трансформаций структуры и форм человеческой деятельности. Отмечается, что вследствие использования информационно-коммуникационных технологий практически во всех сферах жизни современного человека происходит замещение реального пространства виртуальным, реальных вещей их симуляциями; рождаются новые знаковые системы и схемы усвоения информации; образуются принципиально новые (в отличие от книги, газеты, телевидение) методы человеческого общения, получения знаний и влияния на общественное сознание; растет "плотность" межличностных и межгрупповых коммуникаций (Newsgroup, Usenet, web форумы, chat, ICQ, Гестбук).

Ключевые слова: информация, реальность, социальная реальность, информационная деятельность, социальная информация, информационная картина мира, социальная коммуникация, информационная практика.

SUMMARY

Piddubna L. V. Information Activities as a Means of Forming an Image of Social Reality. – Manuscript.

Thesis for Candidate Degree of Philosophy in specialty 09.00.03. – Social Philosophy and Philosophy of History. – Zhytomyr State Ivan Franko University Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2013.

The thesis is devoted to complex research of phenomenon of information as a tool of forming an image of social reality and informative picture of the world. The theoretical interpretation of information activities nature are viewed and the basic scientific approaches to the analysis of information activity as well as its nature, place and role in information and communication space of contemporary society are investigated. Fundamental scientific research, humanitarian and technological by character, together with basic scientific concepts about the phenomenon of information research, problems of information activity as a means of forming an image of social reality and its components are processed.

Legal and regulatory potential of information activity and its axiological and semantic richness are proved. The thesis reveals the main modes of formation of social reality in the Information Society, represented by global virtualization and simulation of social space processes, language and social memory transformation with the help of modern media, media construction of social reality.

Keywords: information, reality, social reality, information activity, social information, information picture of the world, social communication, information practice.

Підписано до друку 16.09.2013 р. Формат 60Ч90/16
Ум. друк. арк. 0.9. Обл.-вид. арк. 1.0
Наклад 100. Зам.4.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
ЖТ № 10 від 07.12.04 р.
М. Житомир, вул.. Велика Бердичівська, 40
Електронна пошта (T-mail): zu@zu.edu.ua

